

ROSA METZ PARSBERG FOT. 1919.

FOTOTYPI PACT & CRONES EFTF.

Kr. Nygras

Kristoffer Nyrop.

(11. januar 1858—13. april 1931).

Af **Kr. Sandfeld.**

(Tale i Videnskabernes Selskabs møde d. 8. maj 1931).

Den 13. april 1931 afgik prof. Nyrop ved døden paa Kommunehospitalet. Han havde ladet sig indlægge her, fordi han i nogen tid havde følt sig mindre vel tilpas, og kuren syntes at have haft den tilsigtede gavnlige virkning, da han blev angrebet af en lungebetændelse, der i løbet af faa dage medførte døden og rev ham bort, just som han var fuldt optaget af planer om literært arbejde, først og fremmest med hensyn til en ny udgave af første bind af »Grammaire historique« og en fortsættelse af »Ordenes liv«. Han fik saaledes lov til at dø midt i det arbejde, der var ham en glæde, ja næsten en livsbetingelse, og blev forskaa-net for en uvirksom alderdom, der vilde have pint ham mere end de fleste andre.

Kristoffer Nyrop blev født d. 11. januar 1858 i København som søn af universitetsinstrumentmager, prof. Camillus Nyrop. Sex aar gammel blev han sat i skole i det nu forlængst nedlagte v. Westenske institut (Nørregade 41), hvorfra han blev student 1875. Blandt hans lærere i skolen var Sophus Schandorph og Oscar Siesbye, hvis undervisning efter hans eget sigende fik betydning for retningen af hans senere studier. Men han synes for øvrigt ikke i sin skoletid at have røbet ualmindelige anlæg; i hvert fald har

Siesbye engang fortalt mig, at ingen af hans lærere tænkte, at han skulde blive noget særligt. Saa meget stærkere kom hans anlæg til udfoldelse, saa snart han var bleven student og havde begyndt sine studier ved universitetet. Allerede i efteraaret 1879 tog han magisterkonferens i fransk sprog og litteratur og omtrent samtidig begyndte han en produktiv forfattervirksomhed paa ret udstrakte omraader. At han ogsaa meget tidligt har været klar over sit maal, har han selv engang omtalt ved at fortælle, at han efter bestaaet studentereksamen tog et stykke papir og derpaa lakonisk skrev ordene: cand. mag. — doktor — docent — professor.

Ved universitetet fangedes hans interesse især af Vilh. Thomsens forelæsninger samtidig med, at han fordybede sig i studiet af fransk og de øvrige romanske sprog og deres literaturer og lagde grunden til den overordentlig omfattende og grundige lærdom baade paa sprogligt og andre omraader, som senere hen udmærkede ham. Undervisningen i fransk varetoges paa den tid af Vilh. Jac. Bjerring, der virkede som lektor ved universitetet fra 1852 til 1879. Han var overvejende politiker og ikke videnskabeligt uddannet fagmand, men Nyrop siger selv om ham, at han utvivlsomt har bidraget til, at man i Danmark begyndte at syselsætte sig paa en langt grundigere maade end tidligere med det franske sprogs historiske udvikling.

1877—78 opholdt Nyrop sig i Paris, hvor han under vejledning af G. Paris, P. Meyer, A. Darmesteter, E. Picot og flere andre studerede romansk filologi, komparativ litteraturhistorie og palæografi. Dette studieophold fik afgørende betydning for ham. Ikke blot befandt han sig i et af centrene for den romanske filologis stærke opblomstring just i disse aar, men han knyttedes ogsaa personligt til de nævnte forskere, især til G. Paris, P. Meyer og E. Picot.

Overfor den førstnævnte bevarede han hele livet igennem den største hengivenhed og beundring, hvad der især kom til orde i det mindeskrift om G. Paris, som han udgav efter dennes død (i »Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning« Nr. 68. 1906).

Bortset fra et referat af et foredrag holdt i det filologisk-historiske samfund (om apofoni i fransk, »Udsigt over det philol.-hist. Samfunds Virksomhed 1876—78«, p. 20—25), er Nyrops første arbejde en afhandling med titlen »Det franske participe passé behandlet historisk efter sin afledning og anvendelse«, prisbelønnet af det filol.-hist. samfund og trykt i Nordisk Tidsskrift for Filologi 1879, p. 106—135. Samme aar offentliggjorde han i »Det filologisk-historiske Samfunds Mindeskrift i Anledning af dets 25-aarige Virksomhed« en lydhistorisk studie betitlet »Une question de phonétique romane. T + R en provençal«, hvori han forklarer den udvikling, der foreligger i provençalsk *paire* af lat. *pater*, gennem et mellemtrin *paðre* under henvisning til en tilsvarende overgang i danske dialekter (*bedre* > *gy. bæjer*) og andetsteds, en forklaring, der har vundet almindelig tilslutning. I denne lille afhandling, hvor han viser sig som fuldmoden sprogforsker, beskæftiger han sig i forbigaaende ogsaa med beslægtede spørgsmaal vedrørende oldfransk og lægger en selvstændig opfattelse for dagen, saa at han endog træder op imod sin mester G. Paris.

1880 udgav han sammen med E. Picot, hos hvem han for øvrigt især havde studeret rumænsk, en samling franske farcer fra det 15. og 16. aarhundrede (»Nouveau recueil de farces françaises«) efter det eneste eksisterende exemplar, der findes paa det kgl. bibliotek, og skrev i Nordisk Tidsskrift for Filologi. NR. V, p. 216—255 en afhandling om »Sagnet om Odysseus og Polyphem«, som han

viser er et vidt udbredt æventyrmotiv. Aaret efter udkom hans lille bog om »Sprogets vilde skud«, en undersøgelse af folkeetymologier o. lign. i dansk, der gjorde ham mere bekendt ogsaa uden for filologernes kreds, og 1882 vandt han universitetets guldmedalje med den store afhandling »Den oldfranske heltedigtning«, der blev udgivet aaret efter og i 1886 oversat paa italiensk af E. Gorra. Efter en længere udenlandsrejse til Svejts, Frankrig, Italien og Rumænien udgav han 1885 sine »Romanske mosaikker. Kulturbilleder fra Provence og Rumænien«, livfulde rejseskildringer, der vidner om, baade hvor godt han forstod at bruge sine øjne i fremmede lande og hvor vel forberedt han var til at faa noget ud af opholdet der. Hvad specielt afsnittet om Rumænien angaar, havde jeg 22 aar senere lejlighed til i alt væsentligt at bekræfte paalideligheden af hans iagttagelser og verificere hans bedømmelse af de daværende rumænske samfundsforhold. Samme aar offentliggjorde han i Nordisk Tidsskrift for Filologi NR. VIII p. 119—130 en sproglig afhandling om »Forblommede Ord«.

Jeg har her anført alle hans tidligste arbejder i kronologisk orden for at vise, hvor intensivt han arbejdede i disse aar. Føjer man nu hertil, at i samme tidsrum findes hans navn under en mængde mindre meddelelser og bog-anmeldelser rundt om i tidsskrifter som Zeitschrift für romanische Philologie, Romania, Literaturblatt für germanische und romanische Philologie, Mélusine, Svenska landsmålen, Nær og Fjern og andre, vil det yderligere være klart, at han ikke var nogen homo novus i videnskaben, da han den 9. april 1886 disputerede for doktorgraden med sin afhandling »Adjektivernes kønsbøjning i de romanske sprog«.

Selve æmnet er ikke særlig omfattende og rummer

ikke større problemer, men Nyrop førte undersøgelsen til bunds, saa vidt som det var muligt med det materiale, der stod til hans raadighed paa en tid, da andre romanske sprog end fransk endnu var lidet undersøgte. Afhandlingen er et talende vidnesbyrd om, i hvor høj grad forfatteren var fortrolig med hele den romanske sprogvidenskab, og den indeholder i detaljerne forskellige træffende bemærkninger, som man den dag idag kan tage sig ad notam. Den viser ogsaa Nyrops udviklede sans for den ydre form, for en kunstnerisk typografisk opstilling. Endelig er den af stor almen interesse paa grund af indledningen, der omfatter ikke mindre end en tredjedel af hele bogen, og som behandler begreberne lydlov og analogi. Nyrop viser her, at han ikke blot har gaaet i skole hos franskmændene, men at han samtidig har fulgt med i de strømninger, der fandt sted i tysk sprogvidenskab i hans unge aar. Indledningen giver næmlig en klar og endnu i vore dage lærerig fremstilling af den saakaldte junggrammatiske skoles ideer, der kom til at spille saa stor en rolle i hele sprogvidenskabens udvikling. Nyrop sluttede sig helt og fuldt til denne retning, specielt med hensyn til læren om lydlovenes undtagelsesløshed. At man nu ser anderledes paa mangt og meget — en modsat opfattelse kom allerede til orde tyve dage efter disputatsen gennem et foredrag af Otto Jespersen i filol.-hist. samfund (se bl. a. Nord. Tidsskr. for Fil. NR. VIII. 207—245) — forringer ikke interessen ved Nyrops arbejde. For den, der vil have et indblik i dette afsnit af sprogvidenskabens udviklingshistorie, gives der næppe nogen bedre vejledning end Nyrops klare og vel-skrevne oversigt.

Efter i et par semestre at have virket som privatdocent, opnaede Nyrop i foraaet 1888 ansættelse ved universitetet som

docent i romansk sprog og literatur, og dermed begyndte en lærergerning, der varede i 40 aar, indtil han i forsommeren 1928 holdt sin sidste forelæsning paa universitetet. Hans undervisning var fra fakultetets side tænkt at skulle supplere den, der gaves af fagets officielle repræsentant, Thor Sundby, der var bleven professor 1887 efter at have virket som docent fra 1880. Men Nyrop blev meget snart for de studerende den egentlige lærer i fransk saavel som i de øvrige romanske sprog. Thor Sundby var vel en grundig og kundskabsrig videnskabsmand, der har efterladt sig værker af blivende værdi, men hans forhold til den nyere romanske filologi var ikke særlig intimt og hans pædagogiske ævner ringe. Dertil kom i hans sidste aar en tiltagende alderdomssvækkelse, der gjorde hans forelæsninger ganske betydningsløse. Overfor ham stod nu Nyrop, udrustet med dybtgaaende og omfattende teoretiske og praktiske kundskaber, repræsentant for alt det nye i den romanske filologi, fuld af liv og energi og med fremragende pædagogiske ævner. Der var liv og fart over hans undervisning, man følte sig tryk under hans vejledning, og man beundrede ham for den lette og legende maade, hvorpaa han forstod at fremstille tingene. Saaledes har jeg selv først lært Nyrop at kende, og jeg ved, at han blev ved at virke saaledes paa de skiftende hold af studerende langt ned i tiden. Selv om Sundby, hvis efterfølger Nyrop blev 1894, er den første, der har baaret titlen professor i romanske sprog ved Københavns universitet, saa er Nyrop den første, der har været det af gavn.

Universitetsvirksomheden gjorde ikke noget afbræk i Nyrops frodige og mangesidige produktion. 1887 udgav han i »Opuscula philologica. Mindre Afhandlinger udg. af det philol.-hist. Samfund« en omfattende studie over »Navnets

magt«. 1889 leverer han bidrag til tolkningen af det oldspanske »Poema del Cid«. (Romania XVIII 502—04). 1891 skriver han i anledning af 100-aaret for J. L. Heibergs fødsel bogen »Nej. Et motivs historie« og i 1892 den lille bog »En teaterforestilling i middelalderen«. Og det er ikke blot videnskabelig produktion, der optager ham. Han udgiver i disse aar sine meget benyttede grammatikker og lærebøger i spansk og italiensk og en to-bindes samling »Lectures françaises«. Ogsaa hans franske lydlære — senere oversat paa fransk — falder i denne periode, medens andre pædagogisk tilrettelagte skrifter som »Fransk verslære« hører en noget senere tid til, ligesom hans to bind »Poésie française«. Fra 1890 til 1903 redigerer han endvidere sammen med Jespersen (og senere ogsaa Verner Dahlerup) det udmærkede tidsskrift »Dania«, der i sine ti bind rummer en mængde større og mindre bidrag fra hans haand om litteraturhistoriske, folkloristiske og sproglige æmner. Nævnes kan ogsaa hans bog »Kysset og dets historie« fra 1897.

Imidlertid samler han efterhaanden sine kræfter om det arbejde, der skulde blive hans livs hovedværk, hans »Grammaire historique de la langue française«. Efter at han havde forberedt den gennem forelæsninger fra omtrent midten af halvfemserne, udsendte han 1899 første bind, indeholdende en almindelig udsigt over sprogets ydre historie samt lydlæren, vokalers og konsonanters forandringer fra latin til fransk. Andet bind, formlæren, kom 1903. Men inden tredje bind var færdigt, ramtes han af den ulykke, der for de fleste andre vilde have bevirket en brat opgivelse af det hele. Det er bekendt, hvordan hans sejge energi, hans enestaaende hukommelse og bistand fra venner og ikke mindst fra hans hustru, Margrethe Nyrop, som han havde ægtet 1888, gjorde ham det muligt at over-

vinde alle vanskeligheder, saa at han kunde fortsætte ikke blot sit videnskabelige arbejde, men ogsaa sin lærergerning ved universitetet. Om tredje bind, orddannelseslæren, der udkom i 1908, maa siges, at det i ingen henseender bærer præg af at være forfattet af en mand, der ikke har haft sine øjnes brug, saa godt har alt været tilrettelagt i forvejen. Det samme gælder fjerde bind, semantikken, der udkom 1913. Kort efter udbrød verdenskrigen, der gjorde saa dybt et indtryk paa ham, at det til at begynde med lammede hans arbejdskraft, for derpaa at kalde ham frem som deltager i den standende strid, dels med skrifter mod krigen, dels med en forherligelse af Frankrig i bogen om dette land. Først 1925 kom femte bind af »Grammaire historique«, indeholdende en del af syntaxen, og endelig sidste efteraar, 1930, lykkedes det ham at afslutte værket med sjette bind, slutningen af syntaxen.

Trods det uhyre store arbejde, der er nedlagt i dette værk, fik Nyrop dog tid og kræfter til under dets forberedelse og udgivelse at give sig af med mange andre ting. Jeg skal ikke her komme nærmere ind paa en opregning af hans forskellige mindre afhandlinger, men blot, foruden hans interessante »Observations sur quelques vers de la farce de Maître Pierre Patelin« (Oversigt over Videnskabernes Selskabs Forhandlinger 1900. 331—367), omtale det populariserende skrift »Ordenes liv«, der udkom 1903 og senere er bleven fulgt af tre andre bind, hvoraf det sidste udkom 1930, samt serien »Fortids sagn og sange« I—VI (1907—1909).

Nyrops interesser var saare mangesidige og hans kundskaber overordentlig vidtspændende, men hans hovedinteresse og hans særlige studieomraade var og blev hans første kærlighed, fransk sprog og litteratur, og herom drejer

sig da ogsaa det meste af hans videnskabelige forfatter-
skab, ligesom det er paa dette felt, han høstede sine fleste
lavrbær. Foruden i de tidligere nævnte arbejder har han
givet bidrag til kundskaben om fransk sprog i afhandlin-
gen »Kongruens i fransk« (universitetsprogram 1917) og i
en række grammatikalske, etymologiske, semasiologiske og
lexikalske studier, som han fra tid til anden foredrog her
i selskabet, som han blev medlem af 1899. De er offentlig-
gjorte i »Historisk-filologiske Meddelelser« bd. II, III, IV,
VIII, IX, XII, XVII. Men det er især hans »Grammaire
historique de la langue française« som hans navn vil være
knyttet til for eftertiden. Dette værk, der har indbragt
ham mange og velfortjente baade videnskabelige og andre
udmærkelser, er ogsaa frem for alt andet det, hvorefter
hans videnskabelige indsats skal bedømmes.

I fortalen til 6. bind, der er en slags efterskrift til hele
værket, siger han, at det har været hans hensigt at skabe
et værk, hvori begynderen kunde finde en klar og prak-
tisk vejledning, og som ogsaa, gennem en udførlig biblio-
grafi, kunde tjene til grundlag for forelæsninger og øvelser.
Paa den tid, da værket blev planlagt, var allerede den
videnskabelige litteratur vedrørende det franske sprogs hi-
storie af et kolossalt omfang, og alene det at samle og
sigte det vældige stof til en tidssvarende fremstilling af
videnskabens resultater var i og for sig en bedrift. Men
Nyrop har gjort mere end dette. Navnlig fra 2. bind af har
han af sit eget, gennem mange aar samlede materiale ydet
rigelige bidrag til belysning af de forskellige fænomener,
og naar værket strax modtog den største anerkendelse og
nu saa at sige hele verden over bruges som lærebog ved
universiteterne, er det et bevis for, at han i fuldt maalt
har naaet, hvad han tilsigtede, selv om der kan indven-

des, at han maaske noget for ofte gaar uden om problemerne og nøjes med at optrække de store hovedlinier. Imidlertid vilde det være højst uretfærdigt, blot at betragte værket som »un guide pratique« for begyndere. Det er andet og mere. Ogsaa for fagmanden i egentlig forstand er den et uundværligt hjælpemiddel til orientering i de tusinde detaljer, som man ved studiet af fransk sprog-historie maa tage i betragtning. Dette gælder ganske særlig de tre første dele, der som omtalt indeholder lyd- og formlæren og orddannelseslæren. Det er bøger, som man atter og atter vil have brug for at raadføre sig med. Det gælder ogsaa i alt væsentligt fjerde del, semantikken. Selv om det ikke er — og heller ikke godt kunde være — en systematisk fremstilling af det latinske ordforraads betydningsudvikling fra latin til fransk, men snarere en almindelig betydningslære med eksempler hentede fra fransk, saa rummer dette bind en saadan fylde af stof, at det er et værdifuldt bidrag til denne side af fransk sproghistorie, uanset at man kan være uenig med forfatteren i hans opfattelse og fremstilling af forskellige semasiologiske fænomener. Derimod kan det ikke nægtes, at de to sidste bind ikke staar paa højde med de foregaaende og ikke fuldt svarer til de krav, man i vore dage maa stille til en historisk syntax. Man mærker, at Nyrop i sine yngre aar ikke har haft samme interesse for denne side af det franske sprogs historie som for de øvrige, og man kan under læsningen ikke frigøre sig for det indtryk, at han til sidst er bleven træt. Og ret beset vilde det jo ogsaa være ufatteligt, om den frygtelige ulykke, der ramte ham i hans fulde arbejdskraft, slet ikke skulde have sat sig spor i hans senere produktion og ikke have hindret ham i fuldt at mestre et stof, der netop i de senere aar er

voxet saa overordentlig stærkt. Beundringen for den tapperhed, hvormed han søgte at bøde paa følgerne af denne ulykke, bliver ikke derfor mindre, og mindre heller ikke taknemligheden for, hvad han har ydet. Det vil for lang tid sikre hans navn en hædersplads i den romanske filologis historie. Og her i selskabet vil vi længe bevare mindet om ham som en videnskabsmand, der har gjort Danmarks navn ære vidt om i verden.
